

DOI: [10.71167/uaceg.2024.570113](https://doi.org/10.71167/uaceg.2024.570113)

Получена: 26.05.2023 г.

Приета: 12.10.2023 г.

КЛАСИФИКАЦИЯ НА МЕЖДИННИТЕ ПРОСТРАНСТВА В ЖИЛИЩНИТЕ ФОРМИ

Е. Деянова¹

Ключови думи: междинно пространство, преходна зона, полуоткрито пространство, многофункционална градина, връзка с природата

РЕЗЮМЕ

Настоящата статия класифицира междинните пространства в жилищните единици спрямо местоположението им в застроения обем в четири основни категории – периферни, навлизащи, пробиващи и смесени междинни пространства. Периферните се намират по граничните зони на сградата към външната среда; навлизащите прорязват обема на сградата и са проникващи в него външни пространства, празнини; пробиващите навлизат и излизат през сградата, отнемайки част от нея, а смесените са комбинация от различни видове междинни пространства. Периферните, навлизащите и пробиващите имат по три подвида. За всяка група междинни пространства се прави общ морфологичен анализ и се систематизира ролята им в архитектурата на сградата и на градската среда.

1. Въведение

Динамичните промени в съвременния начин на живот се отразяват на средата за обитаване и тя се адаптира спрямо тях. Открояват се разнообразни тенденции, една от които е зачестяващото наличие в световната практика на многофункционални полуоткрити пространства, разнообразни като обемно-пространствено решение и функция. Настоящото изследване се фокусира върху тези специфични, междинни пространства.

Междинното пространство – МП – е преходната зона между затворения обем – интериора на дома, и външната среда – застроена или природна. Представяват полуоткрити зони, в които се смесват интериорни елементи и се изнасят ежедневните

¹ Елица Деянова, арх. докторант, кат. „Жилищни сгради“, УАСГ, бул. „Хр. Смирненски“ № 1, 1046 София, e-mail: ed_far@uaceg.bg

активности на обитаването, като дават така необходимия и ценен за здравето на хората контакт с природата – слънце, въздух, зеленина, вятър, дъжд. Те са с преходни климатични условия и подобряват енергийната ефективност на сградата. Представяват зона на преход между публичното и личното пространство, даваща възможност за социализиране на обитателите и същевременно правят плавен преход от външната среда към сигурността на дома [1].

Настоящата класификация на МП е направена въз основа на местоположението им в сградата. Синтезът се основава на проучване, анализ и систематизиране на междинни пространства в съвременни жилищни единици с намален площен показател, реализирани след 2005 г. в Япония. Намаленият площен показател не е предмет на настоящото изследване, а е използван като критерий за подбор на примери по време на проучването, тъй като редуцирането на площта на жилищата е вид затрудняващо условие при проектирането, което действа като катализатор. По този начин се провокира резултат от разнообразни архитектурни подходи и проектни решения.

Изследването има за цел:

- да класифицира видовете МП спрямо местоположението им в сградата;
- да изследва основните методи за образуването им;
- да систематизира ролята им в архитектурата на сградата и на градската среда.

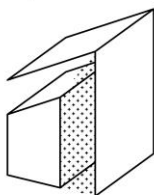
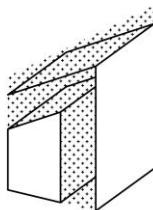
2. Класификация на междинни пространства

Междинните пространства са класифицирани в четири основни категории спрямо местоположението си в сградата – периферни, навлизащи, пробиващи и смесени.

А/ Периферните междинни пространства са позиционирани по граничната зона на сградата към външната среда и са част от сградната обвивка. В зависимост от мястото си в застроения обем се разделят на три подвида:

- интегрирани в сградната обвивка – намират се в зоната между фасадната обвивка (ажурна или с пробиви) и застроения обем;

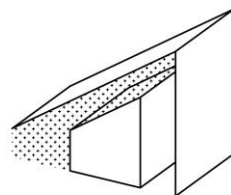
ПЕРИФЕРНИ МЕЖДИННИ ПРОСТРАНСТВА

ИНТЕГРИРАНИ В СГРАДНАТА ОБВИВКА МП

ПОКРИВНИ МП

ПОДПОКРИВНИ МП

Схема 1. Периферни МП

- покривни – правят преход чрез пространството на и над покрива на сградата към околната среда;
- подпокривни МП – намират се в зоната между застроения обем и покрива или покрива и терена.

Б/ Навлизащите междинни пространства представляват навлизащи в обема на сградата външни пространства. Съобразно посоката си на прорязване на сградата се разделят на следните подвидове:

- по вертикала – отнето по вертикала пространство от обема на сградата;
- по хоризонтала – отнето по хоризонтала пространство от обема на сградата;
- под наклон – навлизащо под наклон в обема на сградата пространство.

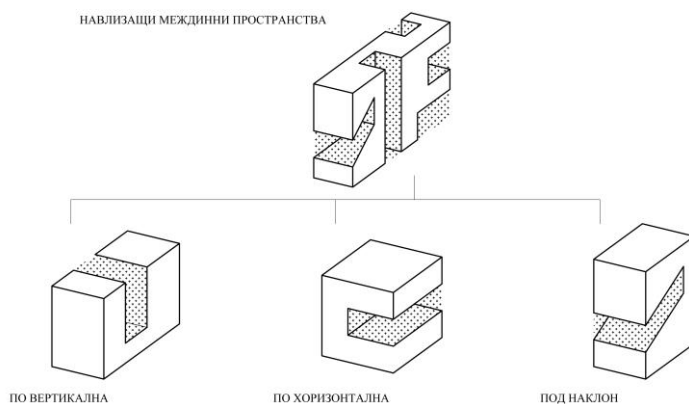

Схема 2. Навлизащи междинни пространства. Източник: авторът

В/ Пробиващите междинни пространства пробиват сградата от един край до друг – навлизат и излизат през обема ѝ. Съобразно посоката на отнемане от застроения обем се разделят на следните подвидове:

- по вертикала – пробиващо по вертикала обема на сградата МП;
- по хоризонтала – пробиващо по хоризонтала обема на сградата МП;
- под наклон – пробиващо под наклон обема на сградата МП.

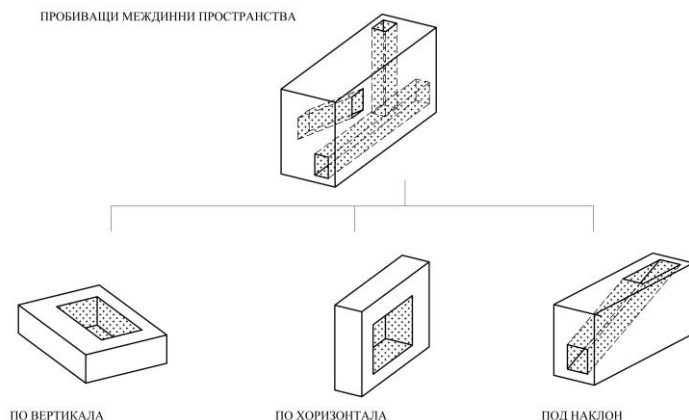

Схема 3. Пробиващи междинни пространства. Източник: авторът

Г/ Смесените междинни пространства представляват комбинация от различни видове междинни пространства.

СМЕСЕНИ МЕЖДИННИ ПРОСТРАНСТВА

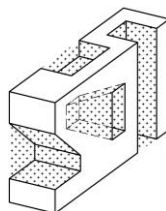

Схема 4. Смесени междинни пространства. Източник: авторът

3. Анализ на видовете МП

За всеки подвид МП е направен морфологичен анализ на изграждането му въз основа на широк обхват анализирани обекти. За онагледяване на вида МП е разгледан по един пример във всяка категория и са приложени характерни снимки.

3.1. Периферни междинни пространства

Периферните МП се намират по граничните зони на застроения обем и са преходното пространство към външната среда. Това е категорията, която съдържа най-голямо многообразие от обемнопространствени и функционални решения, както и приложения на МП.

3.1.1. Интегрирани в сградната обвивка МП

Обхващат случаите, в които фасадата е обемният елемент, правещ преход от интериор към екстериор, посредством който природата влиза в жилищната единица и става част от нея чрез зеленина, променяща се светлина, вятър, дъжд. Намират се в зоната между фасадната обвивка и застроения обем. Възможни са различни архитектурни похвати за образуването им:

- чрез ажурен или лек материал за външната обвивка на сградата;
- чрез дублирането на фасадата и поставянето на подходящи пробиви в нея за контрол на интимитета и създаване на усещане за сигурност на дома, или за насочване на погледа към определена гледка, а при гъсто околно застрояване и липса на такава – към небето.

Интегрираните в сградната обвивка МП обхващат застроения обем на една или повече фасади. Обичайно са изобилно озеленени и обогатяват естетически и функционално жилищната среда. Това е и най-многообразният вид.

Онагледяващият обект е „*Inside Out House*“, с автор *Takeshi Hosaka Architects*. Концепцията е за къща, в която човек се чувства навън, в която интериорът става екстериор. Покривните и стенните отвори на външната обвивка са с различни размери, внимателно са позиционирани, контролират погледа от и към дома, като му осигуряват уединеност. Увеличават визуално интериора, с което позволяват редуциране на

застроената площ, намаляване на първоначалните и експлоатационните ресурси, както и на количеството отпадъци в края на жизнения цикъл на сградата.

Фиг. 1. Inside Out House, apx. Takeshi Hosaka Architects.

Източник 1 и 3: <https://www.hosakatakeshi.com/projects/inside-out/>

Източник 2: <https://www.archdaily.com/560419/inside-out-takeshi-hosaka>

Част от покръщнината е в МП, както и банята, която е в отделен обем, но достъпът до нея е защитен от дъжд. На покрива ѝ се намира тераса, до която се стига със стълба от партера или с една по-голяма крачка от дневната. Почти целогодишно обитателите имат възможност да прекарват времето си в полуоткритото МП. То е с преходни температури, които удължават сезона му на ползване и намаляват необходимостта и разхода на ресурси за климатизация. Хората днес се опитват да намалят консумацията на енергия и да съжителстват с природата и сградата е положителен опит да се намери съвременен отговор на изискванията на днешното време, според Такеша Хосака.

Като преходно пространство между вън и вътре, всички подвидове МП осигуряват връзка с природата и позволяват всесезонно или с удължен сезон изнасяне на ежедневните дейности в тях. Преходните климатични условия, които създават, подобряват енергийната ефективност на сградата. Наличната зеленина пречиства навлизания външен въздух и намалява шумовото замърсяване. Многофункционални са. Тези четири роли на МП са присъщи за всеки подвид, поради което няма да се споменават при анализа на всяка подгрупа за избягване на многократното повторение.

Характерна за интегрираните в сградната обвивка МП е възможността за контрол на погледа и създаване на уединеност на жилищните единици. Външната обвивка създава привлекателен за интериора и за градската среда контекст. Позволява удължаване на зрителната линия и визуално уголемява застроената площ. Намирайки се по периферията на сградата, градират прехода от публична към частна собственост.

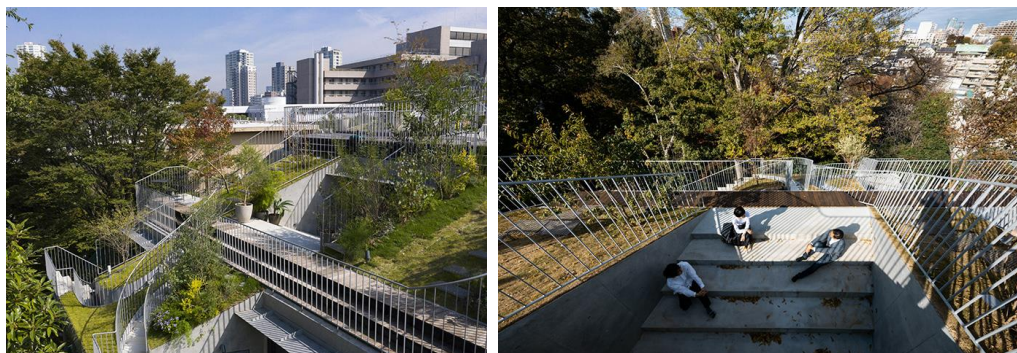
3.1.2. Периферни покривни МП

Покривните МП правят преход чрез пространството на и над покрива на сградата към околната среда. Срещат се при висока гъстота на застрояване и/или при липса на способ за друга връзка с екстериора. За образуването им има различни методи:

- чрез надстърчането и излизането на стени от долен етаж;
- чрез разлики в нивата на пода;
- или между компактни обеми и архитектурни елементи се оформят полуоткрити покривни пространства;
- друг метод е проектиране на удобен за придвижване, седане и ползване наклон на покрива;

- или на отстъпи и отрязвания от застроения обем на сградата за образуване на зрителни конуси към определена забележителност или природен елемент, а получените кътове са покривното МП;
- в някои случаи са проектно решение, целящо да тушира усещането за презастрояване.

„Y Terrace“ на *Komada Architectural Design Office* съдържа пет жилищни единици, развити на три надземни и един подземен етаж. Наклоненият покрив е прорязан и озеленен, обърнат към и кореспондиращ с близкия парк. Покривните МП свързват триизмерно интериор с екстериор. Природната среда в тях, по думите на архитектите, е не само за наблюдение, но и за физическо изживяване чрез изкачването по стълбите. Намерението им е да създадат жилищно пространство, в което ежедневието получава богатство от възможности и в което природата се преживява. Всяка жилищна единица има собствено покривно МП, чиято уединеност е постигната чрез обгръщането му от двете напречни страни с озеленени рампи и стълбища, а самото то също е под наклон за постигане на интимитет. Богатото озеленяване намалява прегряването на външните зони и подобрява микроклимата на жилището.

Фиг. 2. Y Terrace, арх. Komada Architectural Design Office.

Източник: <http://komada-archi.info/archives/3925>

Характерно за покривните МП е, че позволяват функционално уплътняване на площта, като правят покрива използваем. Чрез различни негови конфигурации могат да се оформят визуални конуси към гледки, а свободните зони между насочващите елементи да получат някаква функция, употреба. Наклон на покрива може да вкара зимното слънце към вътрешността на сградата и да стопа високото лятно слънце.

3.1.3. Периферни подпокривни МП

Намират се в зоната между покрива и застроения обем или между покрива и терена. Възможните методи за образуването им са:

- чрез повдигане на покрива над застроения обем и отделянето му от него, с което се подобрява вентилацията на сградата и енергийната ѝ ефективност; прецизно планираните отвори в уголемените спрямо типичните за нашата страна покривни стрехи служат за контрол на погледа отвътре навън и обратно, или го насочват към природен елемент;

- чрез значително удължаване и уголемяване на покривните стрехи за оформяне на полуоткрита зона между тях и терена, като така създават уединени МП и позволяват отваряне на дома към защитена от външни погледи зона; богатото им озеленяване с ниска и с висока дървесна растителност прави природата част от дома; в такива проектни решения се поставят отвори в покривни стрехи, позволяващи на дърветата да растат във височина и да излязат над покрива.

Такова е решението в „*Eaves House*“ на *mA-style architects*. Едноскатният покрив е основната характеристика на сградата заедно с неговата продължаваща извън затвореното пространство стреха. Под нея е МП, където се срещат интериор и екстериор, дава се връзка със заобикалящата среда и се подсигурива оптимална уединеност и визуално уголемяване на застроената площ. Едновременно е отворено и затворено многофункционално място, в което природата става част от ежедневието на обитателите. Зеленината в него пречиства навлизащия външен въздух и намалява шумовото замърсяване.

Фиг. 3. *Eaves House*, арх. *mA-style architects*. Източник 1: <https://www.ma-style.jp/eaves-house>
Източник 2: <https://www.archdaily.com/793704/eaves-house-ma-style-architects>

Периферните подпокривни МП са подходящ похват за контрол на погледа от и към дома, а в случаите на висока гъстота на застрояване го насочват към небето.

3.2. Навлизащи МП

Навлизащите МП прорязват обема на сградата и са проникващи в него външни пространства, празнини. Отнемат част от застроения обем в някое направление, оформяйки място, свързано с външната среда. Съобразно посоката си на проникване в сградата, се разделят на навлизащи по вертикала, по хоризонтала и под наклон.

3.2.1. Навлизащи по вертикала МП

Представява отнето по вертикала пространство от застроения обем. Възможен похват за образуването му е:

- да се оформи празнина във вътрешността на сградата за по-доброто ѝ осветяване и проветряване;
- отнемане по периферията може да се ползва като архитектурно средство за контрол на погледа от и към интериора или за насочването му от едно

помещение към друго, от едно жилище към друго, за подобряване на комуникацията между обитателите;

- отнемането по вертикала на част от сградния обем може да е с цел туширане на усещането за презастрояване или за по-добра вентилация и ослънчаване на съседни имоти;
- проектирането на полуоткрити стълбищни клетки е подходящ и често срещан архитектурен похват поради тяхната вертикална насоченост, за образуване на навлизащи по вертикала МП.

Вертикални са навлизанията в обема на сградата в „*Kitasenzoku Apartment*“ на *Tomoyuki Kurokawa Architects*. Шестетажната сграда е със смесено предназначение [2] – съдържа офис, апартаменти и студентски споделени жилища [3]. Поради високата гъстота на застрояване в района обемът е фасетиран, за да позволи достигане на светлина до съседните имоти. Резултатът е неправилна форма, с навлизащи по вертикала МП.

Фиг. 4. Kitasenzoku Apartment, арх. Tomoyuki Kurokawa Architects. Източник: <https://www.archdaily.com/780744/kitasenzoku-apartment-tomoyuki-kurokawa-architects>

Навлизащите по вертикала МП създават възможности за социални контакти между хората. Обогатяват градската среда чрез интересната естетика, която носят, както и чрез подобряване на ослънчаването и вентилацията на съседни имоти благодарение на прецизно планирани отрезки от сградния обем. Вертикалните отнемания от обема могат да служат за поместване на стълбищните клетки в полуоткрити пространства, като така създадената поръзност на сградата води до намаляване на усещането за презастрояване.

3.2.2. Навлизащи по хоризонтала МП

Представяват отнето по хоризонтала пространство от сградата. Възможно е разполагането му изцяло или частично под нея, или на горен етаж. Образува се чрез:

- отнемане на част от застроения обем на партера и е възможно да бъде продиктувано от градоустройствени съображения и да е с цел визуално разширяване на тесни улици;
- чрез повдигане на сградата и заемане на целия първи етаж от него;
- хоризонтално отнемане на част от горни етажи е архитектурен похват за постигане и на добра гледка при висока интензивност на застрояване;

- създаването на дълбоки тераси, богато озеленени, е наложило се в практиката средство за образуване на навлизащо по хоризонтала МП.

Такова е решението в „AUBE Toranomon Residential Building“ на архитектите от ETHNOS. Представлява отнемания по хоризонтала – тераси по дължина на сградата – от партер, трети и пети етаж. Сградата съдържа три вида мезонетни апартаменти за отдаване под наем. Дизайнът е насочен към създаване на възможност за различни видове начин на живот и на хармонични социални връзки между обитателите и с общността. Във всяка жилищна единица публичното и личното пространство са разграничени, за да осигурят гъвкавост и адаптивност за нуждите на наемателите [4].

Апартаментите са достъпни от партера или от третия етаж. При влизане във всеки от тях има пространство, което може да се ползва като офис, студио, дневна или стая за хоби, като публично-лично място, което не изисква уединеност. Вторият и четвъртият етаж е личната зона и разграничаването им се чете по фасадата – затворени са с окачена стъклена фасада, в хармония с околното застрояване, докато навлизащите МП са отворени към града и богато озеленени.

Фиг. 5. AUBE Toranomon Residential Building, арх. ETHNOS.

Източник: <https://www.archdaily.com/984892/aube-toranomon-residential-building-ethnos>

При висока гъстота на застрояване, проектирането на навлизащите по хоризонтала МП води до намаляване на усещането за презастрояване, което се постига чрез освобождаване на част от първия или горен етаж. Навлизащо и заемащо целия партерен етаж МП повдига сградата и осигурява добра гледка и простор за жилищните нива. Общата роля на подгрупата е в позволяването на гъвкавост и адаптивност на жилищните единици.

3.2.3. Навлизащи под наклон МП

Представяват отнето под наклон пространство от застроения обем. Възможно е позиционирането му в различни части на сградата и по различни съображения.

- като градоустройствен похват – чрез скосяване под наклон на първите етажи за разширяване на уличното пространство;
- или чрез прорязване на обема между етажите за функционално или шумово отделяне на различни зони в сградата;
- може да бъде отнето по вертикалната ос, но на различни места по етажите, като резултатът е обща наклонена конфигурация – позволяват по-добра осветеност на вътрешността на сградата и подсиуряване на интимитет;
- служат и за поместване на полуоткрити вертикални комуникации.

За онагледяване на навлизащо под наклон МП е разгледана „Katsutadai House“ на *Yuko Nagayama Associates*. Партерният етаж е зает от търговската част, кухнята и сладкарницата на семейството, а жилищната такава е разположена на втория и третия етаж. Разделянето на бизнес зоната от домашната се осъществява чрез въздушен клин – навлизащо под наклон МП, което позволява независимо съществуване на двете функции – намалява шумовото замърсяване от обществената към жилищната част, но и ги свързва визуално. Създава различна атмосфера в градската среда, като се променя в зависимост от часа – през деня е светлинен кладенец за сладкарницата, а вечер въздейства като отворена светеща кутия.

Фиг. 1. Katsutadai House, арх. Yuko Nagayama Associates.

Източник 1 и 2: <https://www.yukonagayama.co.jp/works/45-2/>

Източник 3: <https://www.archdaily.com/472491/katsutadai-house-yuko-nagayama-and-associates>

Ролята на навлизащото под наклон МП включва: обогатяване на градската среда чрез интересната естетика, която носи, както деном така и нощем с излизащата през необичайните му форми светлина – като през гигантско осветително тяло; прорязване на обема за акустично и визуално разделяне на различни функции. Подобрява осветеността и вентилацията във вътрешността на сградата и на околното застрояване.

3.3. Пробиващи МП

Представяват външни пространства, отрези, празнини, които навлизат в обема на сградата и я пробиват от единия до другия ѝ край – навлизат и излизат през обема ѝ. Съобразно посоката на отнемане от него се разделят на следните подвидове: пробиващи по вертикала, по хоризонтала и под наклон.

3.3.1. Пробиващи по вертикала МП

Пробиващите по вертикала МП навлизат и излизат през застроения обем във вертикална посока. Към тази категория се отнасят и сградите с вътрешен двор, който всъщност е пробиващо по вертикала МП, както и типът ниски, широкоплощни сгради, при които отделните обеми са доближени един до друг, образувайки миниатюрни вътрешни градини – често срещано решение в японската жилищна архитектура – и също пробиващо по вертикала МП. Възможен метод за образуването им е чрез:

- сравнително тънко и малко срязване и отнемане по вертикала на част от външната зона на сградата, с което в МП се отварят едно към друго отделните помещения;
- атриумът като пробиващо по вертикала МП;

- вертикалната посока на стълбищните клетки в средно- и високоетажните сгради ги прави подходящо и срещано в световната практика архитектурно решение.

Пробиващото по вертикала МП в „S Apartment“ на Yohei Kawashima Architects има комуникационна функция и разнообразява архитектурния образ на сградата [5].

Фиг. 7. N_apartment, арх. Yohei Kawashima Architects.

Източник 1: <http://yoheikawashima.com/s-apartment/>

Източник 2 и 3: <https://www.archdaily.com/969376/s-apartment-yohei-kawashima-architects>

МП разделя сградата на две части. Самото то е разделено на два вътрешни двора от минаващата по диагонал през него, по цялата му височина, стена. Единият двор е отворен към външната среда, а вторият е по-затворен и е тих. Около диагоналната стена се завъртат стълбищните рамена и така линията на движение непрекъснато влиза и излиза през единия и през другия двор, създавайки необичайно изживяване на преминаващите, неприсъщо при стандартна затворена стълбищна клетка или ползване на асансьор. Представява публично-частна собственост, която прави плавен преход от градската среда към интимитета на дома и предлага благоприятни условия за контакти между обитателите. Идеята на архитектите е да променят и обогатят простите ежедневни дейности качване и слизане по стълби, като се редува преминаването през слабо осветен, спокоен двор и светъл, открит двор [6].

Пробиващите по вертикала МП са архитектурен похват за създаване на интимитет на дома чрез отваряне на интериора към тях сред природна, външна среда, запазвайки неприкосновеността на личния живот на обитателите. Наличието им при ниско, дълбоко или широкоплощно застрояване дава осветеност и вентилация и на вътрешните зони. Средно- и високоетажните апартаментни сгради и жилищните структури са архитектурен похват за разполагане на вертикалните комуникации. Те създават подходящи условия за социални контакти между обитателите.

3.3.2. Пробиващи по хоризонтала МП

Представяват пробиващи по хоризонтала обема на сградата МП. Отрезът/празнината навлиза и излиза през застроенния обем, като създава полуоткрити многофункционални зони, които:

- могат да заемат цял етаж или част от него;
- пробиването на партера е и градоустройствен похват, използван при висока гъстота на застрояване или за разширяване при твърде тесни улици;

- също е и средство за създаване на устойчива на екстремни климатични условия архитектура – отрез от партера позволява да се поеме натрупване на висок сняг и да не се затрудни ползването на сградата през зимата; предпазва и от наводнения в райони с подобни явления;
- хоризонталните пробиви на различните етажи са архитектурен похват за създаване на полуоткрити градини към жилищните единици;
- пробив/празнина в застроения обем може да насочи погледа към определена гледка или да намали усещането за презастрояване.

Пробиващо по хоризонталната ос на сградата, въпреки че отрязването от обема е под наклон спрямо вертикалата, е МП в „*One Roof Apartment*“ с автор *Akihisa Hirata*. Проектирано е в отговор на климата – наличието на обилен сняг не предполага използването на балкони – и има функции на покрито обществено пространство, защитено от суровия климат. Образувано е при разминаване на части от сградния обем и оформя голямо и светло пространство, което подканя хората да го използват и при неблагоприятни климатични условия. Разклонената форма дава съвременно звучене на мястото.

Фиг. 8. One Roof Apartment, арх. Akihisa Hirata.

Източник: <https://wooooooww.cn/one-roof-apartment-japan-akihisa-hirata/>

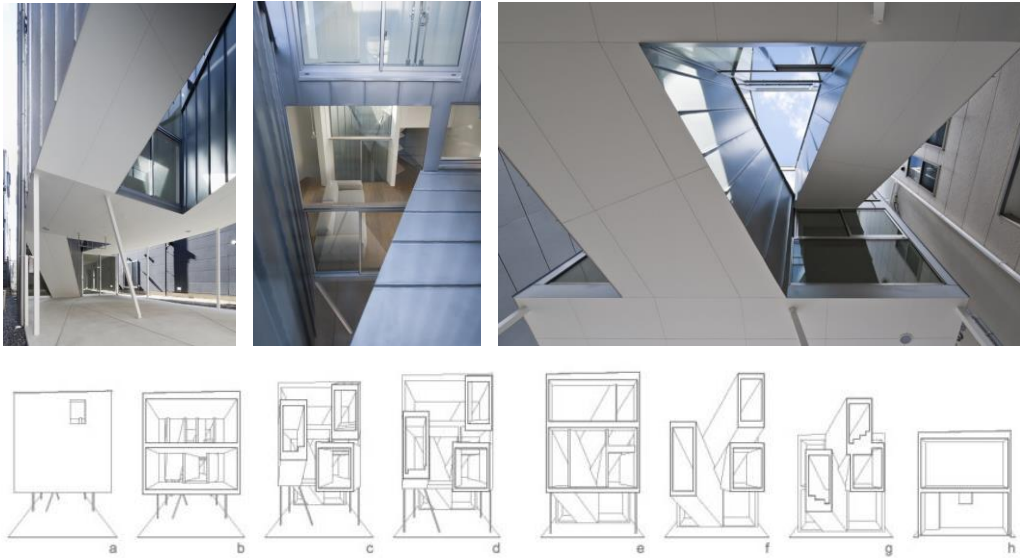
Характерна за пробиващите по хоризонтала МП е ролята им на градоустройствен похват за намаляване на усещането за презастрояване или за постигане на устойчива на екстремни условия архитектура – за защита от сняг или наводнение. Дават отвореност на жилищните единици към околната среда. При гъсто застрояване или в жилищна структура със средна или висока етажност могат да са пробив, подобряващ вентилацията и осветеността на вътрешнокварталните зони или на вътрешните помещения в застроения обем, или да служат за многофункционални градини.

3.3.3. Пробиващи под наклон МП

Пробиващите под наклон МП представляват отнети под ъгъл, различен от 90°, пространства от застроения обем, навлизащи и излизащи през него – наклонена празнина в обема на сградата. Те са рядко срещан архитектурен елемент. Към тази група са причислени пробиващите МП, които променят конфигурацията си по етажите – поради цялостния наклон, който имат от разминаванията по етажите.

Онагледващ пример са МП в „*Dig a Hole in the Sky*“ на *ALPHAVILLE Architects*. Сградата е трикорпусна, разделена от два вътрешни двора за осветяване на тесния имот,

обгърнат от три страни от съседни сгради. Всяка стая е отделен обем, а връзките между тях са през тръбообразни коридори и стълбища, които пресичат междинните пространства. Те дават дистанция между помещенията и подсигурият уединеността им, но позволяват и визуален контакт. Благодарение на тях сградата е достатъчно осветена, въпреки затвореността ѝ към града. Възможността за достигане до стаите по различни маршрути от коридори и стълбища създава усещане за движение през градски пейзаж, с непрекъснато променяща се гледка [7].

Фиг. 9. Dig a Hole in the Sky, арх. ALPHAVILLE Architects.
Източник: <https://a-ville.net/en/works/dig-in-the-sky%ef%bf%bc/>

Основните функции на пробиващите под наклон МП са за допускане на светлина и въздух до околното застрояване, а и в самата сграда. Отварянето на помещения към тях позволява визуални контакти между обитателите.

3.4. Смесени МП

Представяват комбинация от различни видове МП. Може да се каже, че са с сложна пространствена структура поради съвместяване на разнообразни МП. Подходящ похват са в апартаментни сгради, сгради със смесено предназначение или в големи жилищни структури, като навлизания и пробиви по етажите:

- създават зони за многофункционално ползване;
- за пространствено разделяне на различни функции;
- за достигане на слънце и въздух до вътрешността;
- смесването на различни видове МП дава отвореност на сградата и богатство от възможности за употребата им.

Интегрирани в сградната обвивка, покривни, навлизащи по вертикала, по хоризонтала и под наклон са МП в „Yushima House“ на OSTR. Намерението на архитектите е да позволят на слънцето, въздуха и околния пейзаж да влязат в жилищните единици и да станат част от тях, като така ги направят приятно за обитаване

място. Създават споделени пространства на почти половината от общата площ, които са на разположение на всеки обитател.

Някои от интегрираните в сградната обвивка МП са през две нива, с прозорци, обърнати към тях, позволяващи визуални контакти и комуникация между обитателите. Паркингът е в навлизащото по хоризонтала в партера МП. Благодарение на полуоткритите пространства се създава дистанция между градската среда и личната зона, между отделните помещения, между обитателите, и същевременно подходящи условия за общуване.

Фиг. 10. Yushima House, арх. OSTR.

Източник: <https://www.archdaily.com/965760/yushima-house-ostr>

Смесените МП са комбинация от различни видове МП и носят функциите на съставящите ги подвидове.

4. Роля на МП

Периферните МП като зона, разположена по контура на сградата, имат специфична роля за градиране на прехода от публична към частна собственост, за контрол на погледа отвътре навън и обратно, създавайки уединено лично пространство. Зеленината в тях намалява шумовото замърсяване, пречиства навлизащия външен въздух, а преходните климатични условия в тях водят до икономия на експлоатационни ресурси. При наличие на неблагоприятен контекст създават привлекателен такъв, обвивайки интериора с втора външна обвивка, обичайно изобилно озеленена. Сградното озеленяване – фасадно, покривно или в полуоткрити зони – намалява и ефекта на градските топлинни острови.

Покривните МП позволяват функционално уплътняване на площта, като правят покрива използваем. Чрез различни негови конфигурации могат да се оформят визуални конуси към подходящи посоки, а свободните зони между насочващите елементи да получат някаква функция, употреба. Наклон на покрива позволява ползването му като място за наблюдение на гледки или спектакли, за социални контакти и други ежедневни

активности. И/или за спиране на високите слънчеви лъчи и насочване на ниското зимно слънце към интериора за генериране на топлинни печалби.

При висока гъстота и интензивност на застрояване **навлизащите и пробиващите МП** намаляват усещането за презастрояване като отнемат част от долните етажи и визуално разширяват улицата. Позволяват на слънце и вятър да достигнат до околните имоти чрез отрязване или прорязване на горните етажи. Наличието им във вътрешните зони на сградата при високо, дълбоко или широкоплощно застрояване води до по-добро осветяване и вентилиране, а отварянето на помещенията към МП дава възможност за визуални контакти между обитателите и/или служат като полуоткрита многофункционална градина. Архитектурно средство са за създаване на устойчива на екстремни условия архитектура – за защита от висок сняг или предпазване от наводнения в райони, където е необходимо или има нормативни изисквания за това. Вертикалните и под наклон отнемания от обема имат и комуникационна функция – поместване на стълбищните клетки в полуоткрити пространства, като така създадената порьозност на сградата намалява усещането за презастрояване в градската среда и създава подходящи условия за социални контакти.

Може да се обобщи, че МП имат многопосочни функции и могат да се използват като архитектурен похват за решаване на редица градоустройствени и сградни въпроси. Основна роля имат за връзка с природата и създаването на полуоткрити, природни многофункционални зони. Наличието на зеленина в тях подобрява микроклимата в интериора. Преходните климатични условия позволяват изнасяне на ежедневните активности целогодишно или с удължен сезон и по този начин допринасят за здравето и благоденствието на обитателите. Хората притежават естествена склонност да търсят контакт с природата, който моментално им се отразява положително чрез [8]: намаляване на стреса, успокояване, ускоряване на оздравителни процеси в организма, повишаване на продуктивността, подобряване на креативността, увеличаване на усещането за благосъстояние и служи като източник на вдъхновение.

Всички видове МП, като преходна зона от околната среда към жилищната единица, създават интимитета ѝ. Правят плавен преход от публичното към личното пространство чрез отваряне на интериора към тях, сред природна среда, без да се нарушава неприкосновеността на личния живот на обитателите. Позволяват удължаване на зрителната линия, с което визуално уголемяват интериора и така решават много въпроси: намаляването на площния показател на жилищните единици води до пестеливо влагане на първоначални и експлоатационни ресурси, намалява и количеството отпадъци в края на жизнения цикъл на сградата. Преходните температури в МП подобряват енергийната ефективност на сградата. Близко 80 % от решенията, влияещи на енергийната ефективност, се вземат от архитекта в началната фаза на проектирането, а останалите 20 % зависят от инженерните специалности [9]. Редуцирането на площния показател на жилищните единици спомага за екологичния, икономическия и социалния аспект на устойчивата архитектура, правейки ги и финансово достъпни за масовия потребител.

Носят и друга характеристика на устойчивата архитектура – устойчивост по отношение на функцията. Като са многофункционални – могат да се ползват за работна зона, за отдих или домашна градина; дават възможност за социализиране, с което спомагат и за туширане на изолацията от съвременния начин на живот. Те също позволяват адаптивност и бъдещо развитие на дома спрямо променящите се нужди на обитателите.

Интересната им естетика обогатява архитектурата на сградата и на градското пространство. Отличителният дизайн носи усещане за идентичност и гордост на

обитателите и насърчава чувството им за принадлежност към мястото, общността [10]. Зачитането на архитектурно качество и изживяване е част от политиките на ЕС към средата на обитаване [11].

Като недостатъци на МП и трудности при употребата им в България може да се отчетат: евентуалната трудност да бъдат възприети от консервативното към дома си българско общество; законовите постановки за причисляването на МП към понятията в нормативната ни база и стереотипът за максимално уплътняване на завишените ни устройствени показатели. Не без значение е и отношението в индивидуалистичната ни култура [12] към споделената собственост.

5. Заключение

Може да се направи изводът, че МП са архитектурен похват за постигане на устойчива и качествена среда на обитаване.

Западните общества са сравнително стабилни и демократични, но също така водят културата на прекомерната консумация – в голяма степен отговорна за екологичните щети на планетата [13]. Различно е отношението към природата и ползването на ресурсите ѝ в японското общество – отражението на будистките ценности върху пестеливата употреба на площи и ресурси; недуалното мислене на шинтоизма и влиянието му за наличието на многообразие от междинни, преходни пространства, празнини. МП са резултат от субективните ценности и традиции на японската култура и носят обективно научно знание [14]. Големите межкултурни различия са предпоставка за съпоставяне и трансфер на знания.

Изследването на МП и ролята им за подобряването на качеството на живот би могло да подпомагане възраждането на загубилата се връзка с природата в съвременното българско жилище, каквато е давал чардакът.

ЛИТЕРАТУРА

1. *Deianova, E.* The Role of Underroof Intermediate Space in Small Houses for Achieving Sustainable Architecture. // International Jubilee Scientific Conference „80th Anniversary of UACEG“ 2022, ISSN 2534-9759.

2. *Dimova-Aleksandrova, E.* Contemporary aspects of mixed-use developments and buildings. // Annual of the UACG, 2021, 54 (2):321-332.

3. *Christova, C.* Co-living – Contemporary shared living or a way to interpret the communal housing. // Xth International Scientific Conference Architecture and Civil Engineering ArCivE 2021, 2021.

4. *Nanova, M.* Mass Housing in the Digital Era. // Xth International Scientific Conference Architecture and Civil Engineering ArCivE 2021, 2021.

5. *Genova, B.* Apartment Buildings. Alianz Print, 2010, ISBN 978-954-90993-8-6.

6. <https://www.archdaily.com/969376/s-apartment-yohei-kawashima-architects>.

7. <https://divisare.com/projects/279279-alphaville-architects-digging-a-hole-in-the-sky>.

8. Allen, J., Macomber, J. The 9 Foundations of a Healthy Building. Healthy Buildings. How Indoor Spaces Drive Performance and Productivity. Cambridge, Massachusetts, Harvard University Press, 2020. ISBN 9780674237971, p. 85-123.

9. Sentova, E. Ustoychiva arhitektura I sreda za trud (p. 36). Studio 17.5-M, 2019, ISBN 978-619-91051-4-6.

10. RIBA, (2019, Dec. 3). Ten Characteristics of Places Where People Want to Live. Available: <https://www.architecture.com/knowledge-and-resources/resources-landing-page/ten-characteristics-of-places-where-people-want-to-live>, accessed on 16.05.2023.

11. https://new-european-bauhaus.europa.eu/system/files/2021-09/COM%282021%29_573_3_BG_annex.PDF.

12. Hofstede, G. Cultures and Organizations: Software of the Mind. Klasika i stil OOD, 2001, ISBN 954-9964-13-2.

13. Geel, Y. Gradove za horata. Zhanet 45, 2016, ISBN 978-619-186-269-6.

14. Likov, Y. Ornament, fasada, arhitekturna povyrhnost. Studio 17,5-M, 2021, ISBN 978-619-91978-0-6.

CLASSIFICATION OF IN-BETWEEN SPACES

E. Deianova¹

Keywords: *in-between, intermediate space, transition zone, semi-outdoor space, interspace, multifunctional garden, connection with nature, residential unit*

ABSTRACT

The current paper categorizes the intermediate spaces in residential units, according to their location in the built-up volume, into four main categories – peripheral, encroaching, penetrating and mixed. Peripherals are located in the border zones of the building to the external environment, the encroaching represent external spaces cutting through its volume, the penetrating enter and exit through the building, taking away part of it, and the mixed are a combination of different types of in-between spaces. Peripheral, encroaching and penetrating have three subtypes each. For each group of intermediate spaces, a general morphological analysis is made and their role in the architecture of the building and urban environment is systemized.

¹ Elitsa Deianova, Arch. PhD Student, Dept. “Residential Buildings”, UACEG, 1 H. Smirnenski Blvd., Sofia 1046, e-mail: ed_far@uacg.bg